

شاہ حسین دی شاعری دا فکری، فنی
جائزہ تے اسلوب بیان کرو؟

3
سوال

تعارف:

جواب

شاہ حسین بابا فرید لقا بعد
پنجابی دے دو جے وڈے کلاسیکل شاعر نیں۔
ایہناں دو لوان شاعراں وچ تقریباً 250
سال دا فرق اے۔ شاہ حسین لقا مادھو
لال حسین دے ناں لقا وی جانیا جاندے
اے۔ اوہناں دے تعارف لئی اوہناں دی
ایہی اک کافی ہی اوہناں دے ناں، ذات
پیشہ، کاروبار، گھریلو زندگی تے ایمان
بارے ساریاں گلاں دسدی اے۔ ملاحظہ کرو:
آئی حسینو جلاپا، نہ اُس مول نہ لایا
نہ اوہ منگیا نہ اوہ پرنایا
نہ اُس گنڈھ، نہ سایا
نہ گھر بار نہ مسافر
نہ اوہ مومن نہ کافر
جو آیا سو آیا

کافیاں شاہ حسین:

شاہ حسین صوفی شاعر سن۔ جیناں
دی شاعری کافیاں دی شکل وچ ساڈے

کول موجود ہے۔ آپ دے کلام دا ناں
 "کافیاں شاہ حسین" ہے۔ شاہ حسین دا
 کلام سہ لؤں پہلاں ڈاکٹر موہین سنگھ دیوانہ
 نے 1942ء لؤں شدھ دے علاقے وچوں
 لہجیا۔ کافیاں دی کُل تعداد 163 ہے۔
کافی دی تعریف:

کافی دا لفظ "کفی" سے

وچوں نکلیا ہے جیہدا مطلب ہے: "پورا
 ہونا، مکمل ہونا، بقیرا ہونا، کافی ہونا"
 پنجابی ادب وچ کافی اس کلام لؤں
 کیتے نہیں جیہڑا موسیقی نال بڑھیا جا سکے

نڈیوں پلا سجن دا اٹھانہ

کیتے قول وری جانا

مفتاں کراں ملا ہے نال

من اٹکيا بے پرواہ دے نال

شاہ حسین دی شاعری دا فکری جائزہ:

1- شاہ حسین دا ملاہتی رنگ:

صوفی بزرگ

لوک اپنی شاعری وچ غیر مہذب الفاظ
 استعمال نہیں کردے اوہ ظاہری دکھاوے
 تے ریاکاری دی ننڈیا کردے نیں۔

اوپناں لوں فقیری وچ لڈن لہدی اے
ایہہ رنگ انسان لوں دنیا کولوں دور
تے رب دے نیڑے کرا اے۔ کجہ تنقید نکالاں
دے بقول شاہ حسین نے ایہہ روپ بادشاہ
اکبر دے دین اللہی دے خلاف اپنایا سی۔
بُریاں بُریاں بُریاں وے ایس بُریاں وے لوکا
بُریاں کول نہ ہو وے لوکا

2- شاہ حسین دا علامتی نفاک:

صوفی بزرگ

لوک ظاہری طور تے تنقید نہیں کردے۔
ایس دے بجائے اوہ اشارے وچ کُلاں
کردے نیں۔ شاہ حسین نے وی گھریلو ماحول
دیاں علامتاں ایس کم لئی ورتیاں نیں تاکہ
اُن عام بندہ وی اپناں دی گل دا
مطلب سمجھ سکے۔ مثال دے طور تے اوپناں
نے ”چرخے“ دی علامت انسانی جسم لئی،
”پنج پونیاں“ دی علامت پنج نمازاں لئی،
”سنتے ننان“ دی علامت آخرت وچ
حساب کتاب لین والے فرشتیاں لئی
ورتی اے۔ فرماندے نیں:

چرخہ بولے "سائیں سائیں" بائز بولے "لوں"
 کہے حسین فقیر سائیں داہ میں نائیں سبھ لوں

3- فلسفہ وحدت الوجود دا درس:

فلسفہ وحدت الوجود دے مطابق
 ساری کائنات وجودِ خدا لوں پیدا ہوئی
 اے۔ رب سوئے نے اپنے آپ لوں مختلف
 صفات وچ ظاہر کیتا اے۔ شاہ حسین وحدت
 الوجود دے قائل سن چیدا ابھرواں اظہار
 اوہناں دیاں کافیاں وچ لہدا اے۔ کھڈی
 پشے وچ تانا بانا دی مثال راہیں انج فلسفہ
 وحدت الوجود کر کردے نیں۔ کہیں دے
 نیں:

ربا میرے حال دا عہرم لوں
 اندر لوں ہیں، باہر لوں ہیں، روارو وچ لوں
 لوں ہیں تانا، لوں ہیں بانا، سبھ کچھ میرا لوں
 کہے حسین فقیر تانا، میں نائیں سبھ لوں

4- عشق حقیقی:

شاہ حسین رب دے سچے عاشق سن۔
 اوہناں دا دہن عشق حقیقی دے سوز،
 ٹڑپ تے غم نال بھریا ہویا سی۔ شاہ

DATE: / /
حسین عشق دے رستے دیاں مشکلاں بیان
کردے آکھدے نیں:

عاشق ہووین تاں عشق کماوین
راہ عشق دا سوئی دانگلا دھاگا ہووین تاں جاوین
باہر پائی اسی اندر، کیا شیخ کیا وین
کیسے حسین جے فارغ اکتھیوں تاں خاص مراقبیاوین

5- اپنی ذات دی نفی:

شاہ حسین کول عاجزی تے انکساری دی
ڈھیر اے - اوہ اپنے آپ لوں تے اپنی ذات
لوں کچھ نہیں سمجھدے - شاہ حسین دا کمال
ایہہ وے کہ اوہناں اپنے آپ لوں پر ہتھاں
جو لایا، حسین فقیر حسین ملانا، کئی، حسیو
بھنگی تے بڑا لوک آہا اے پر لوکاں وچ
اوہ شیخ حسین، شیخ حسین ڈاڑھا تے شاہ حسین
فقیر دے ناں لوں مشورسن - عاجزی تے
انکساری دیاں مثالیں دیکھو:

میرے صاحب، میں تیری ہو گئی آن
میںوں نہ وساری لوں گلوں میں چگی آن
جے لوں میر نظر دی بھالیں چڑھ جو بارے سنی آن
کیسے حسین فقیر سائیں دا، تیرے دی کئی آن

-6 حاصل مرشد دی لوڑ:

شالا حسین دے لسنے عشقِ حقیقی دا
 بھانپڑ چھیا ہویا سی جیٹرا اویناں لوں
 پرویلے بے قرار، بے تاب رکھدا سی۔
 درج ذیل کافی ملاحظہ کرو:

سجنا لانا دی جاناہیں

اندر باہر اکا اکا نہیں، کس نوں آکھو سناہیں
 اکو دلبر سوجھت روپا، دو جا نہیں کڈاہیں
 کہے حسین فقیر نہانا، ست گڑ لوں تیل جاہیں

-7 غزوتے تکبر دی ننڈیا:

شالا حسین آپ وی عاجز بندے
 سن تے لوکاں لوں وی ایہو ای درس
 دے کے غزوتے تکبر دی ننڈیا کیتی اے۔
 دنیا عارضی اے فانی اے جیٹرا جھیا اے
 اوہنے مرے تے غزوتے کس گل دا۔ دنیا
 دی بے ثباتی دے والے نال فرماندے
 نہیں:

1- کیندے گھوڑے، پستی مندر کیندا دھن مال
 کہاں گٹے ملا، کہاں گٹے قاضی کہاں گٹے کٹک ہزار

2- جھوڑ تکبر، بکر چلیسی کو کہیں داناہیں
 کہے حسین فقیر نہانا ہر دم سائیں سائیں

8- کلام وچ دعائے انداز:

سیانے آکھدے نیں "دعا فقیراں تے رحم اللہ"
 یعنی فقیراں دی دعا رب نیڑے ہو کے سن دا
 اے تے کرم وی کردا اے۔ حسین فقیر وی
 دعائے رنگ وچ نصیحت کردے نیں:
 نی تینوں رب نہ بھلی دعا فقیراں دی ایہا
 رب نہ بھلے پور سب کچھ بھلی رب نہ بھلے جیسا
 پور مال بندی کھڑا دی ^{شوہ} شایاں لوں کھونگٹ کھیا
 چارے نیں گڈا اوڈ ہوئے، وچ وچولا کھیا

شاه حسین دی شاعری دا فنی جائزہ:

شاه حسین دیاں کاغیاں فنی تے تکنیکی حوالے
 مال منفرد مقام دیاں حامل نیں۔

1- کاغیاں دے بانی:

شاه حسین پنجابی ادب وچ کاغیاں
 دے بانی نیں۔ ایس لوں پہلاں کاغیاں دوسری
 زبان وچ لکھیاں جاندیاں سن۔

نال حسناں دے بچپن کھیڈی سی شیاں اٹھ چلیاں
 بابل آتلن پھل پٹ گئی شیاں سا پھوڑے گھر چلیاں
 سہے حسین فقیر سا بیس دا گلاں کر لے بھلیاں

2- کافیاں وچ لوک داستاناں دارنگ:

شاہ حسین نے پہلی واری پیرتے رانجھ دی داستان لڑا اپنے کافیاں وچ ورتیاں۔
آکھدے نیں:

نی ماٹے! مینوں کھیڑیاں دی گل نہ آکھ
رانجھن میرا، میں رانجھن دی،
کھیڑیاں لڑاں کوڑی جھاں
لوک جانے پیر کھلی، پیرے دا اور چاں
کیرے حسین فقیر سائیں دا،
جاندا مولیٰ پاں

3- کلام وچ موسیقیت:

شاہ حسین دی کافیاں وچ موسیقیت
وی لہدی اے ایہی وای وجہ اے او پناں
دا کلام لوک فنکار پڑے نشوق نال کاندے
نیں۔ او پناں دے کچھ مشہور کافیاں جو گیت
دی شکل وچ مشہور ہوئیں درج ذیل نیں:
1) مائیں نی میں آئیں آکھاں
در د وچھوڑے دا حال نی ---

2) لکھی لوح قلم دی قادر نی ماٹے موڑجے سکتی موڑ
چھئی واگلوں میں پٹی ترخان، قادر دے پتھر طور
کیرے حسین فقیر سائیں دا کھیڑیاں دا کوڑا زور

4- پنجابی تشبیہاں تے استعاریاں داورتاؤ:

شاہ حسین نے اپنی شاعری وچ پنجابی تشبیہاں تے استعارے نوں بڑے چنگے طریقے نال ورتیا اے۔ اوہناں سس تے لیر نوں اپنے نال تے رانجھ نال نوں رب دی ذات نال تشبیہ دتی اے تے چرخہ انسانی جسم تے سس نشان نوں منکر تکیر دے طور پیش کیتا اے۔

میں ~~رہی جھوک~~ رانجھن دی جانا، نال میرے کوئی چلے
 پیراں پوندی ~~نتاں~~ کردی جانا پیا اکلے
 فیوں وی ڈونگھی ~~تنگہ~~ پیراں تشبیہاں پتیاں ملے
 رانجھن یار طیب بیندا میں تن درد اولے
 عے کوئی خبر متراں دی لیاوے پتھو دے دینی آن چلے
 کسے حسین فقیر مانا، سائیں سینہ پوڑے گلے

5- تائیت دا صیغہ/سوانی داروپ:

پنجابی ادب دی ایہہ خواہیت اے کہ عورت عاشق تے مرد معشوق اے ایس لئی پنجابی شاعراں نے اپنے آپ نوں عورت نال تشبیہ دتی اے ~~س گل~~ دی وجہ ایہوی اے کہ خدا دی لگت دے ~~سول~~ لئی عورت داروپ اپنایا تے عورت بڑی معصوم اے۔ شاہ حسین نے وی اپنے آپ نوں سوانی دے روپ وچ

پیش کشیتا ہے۔ اوہناں دی کاخیاں ویتوں
اک کافی ملاحظہ کرو:

سجن دے بقہ بانہ اساڈی کیکر آکھاں چھڈ دے اڑیا
رات انھیری بدل کیناں باپجہ وکیلاں مشکل بنیاں
ڈاٹے کتاسدوے اڑیا کیکر آکھاں چھڈ دے اڑیا
عشق محبت سسی بانہ پٹی جیناں دے ہڈوے اڑیا
کسے حسین فقیر سائیں داتین بنیاں نال گڈوے اڑیا

6- عام فہم زبان دا استعمال:

شاہ حسین نے اپنی

13/16

شاعری وچ آسان زبان دا استعمال کیتا ہے تے مثالاًں
وی عام دتیاں نیں جیڑی عام لوک سمجھ سکے۔

بقول ڈاکٹر لاہوری: **Good!!!**

”شاہ حسین نے اپنی دی زبان سادہ، پراثر
تے نرال ہے۔ سگوں پرپد ثانی ابراہیم سوداں
لؤں ودھ چنگی زبان اوہناں ورتی ہے۔“

مکدی گل:

شاہ حسین اوہ درویش شاعر نیں جیہاں دی
زبان وچوں نکلن والا اک اک بول حقیقت تے
معرفت دے رنگ وچ رنگیا ہویا ہے۔ اوہناں نے
اخلاقیاں، فلسفہ تے تصوف لؤں کاخیاں وچ بیان کیتا۔

X